

difficulties in the process of teaching the first course]. Moscow.

3. Lumpiyeva, T. P., Volkov, A. F. (2010). *Pokoleniye Z: Psikhologicheskoye osobennosti sovremennykh studentov*. [Generation Z: Psychological features of modern students]. Available at: <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream>

4. Mukiy, T.V. (2015). *Zastosuvannya suchasnykh IKT z metoyu formuvannya indyvidual'noyi navchal'noyi refleksyuno-humanistichnoyi trayektoriyi rozvytku uchni seredn'oyi shkoly*. [The use of modern ICT in order to develop individualized education-reflexive humanistic trajectory of high school students]. Kyiv.

5. Opanasenko, YU. M. (2016). *Pokolinnya z: novi vyklyky dlya osvity* [Generation z: new challenges for education]. Cherkasy.

6. Soyчук, R. L. (2016). *Informatsiynokomunikatsiyni tekhnolohiyi u vykhovnomu protsesi ta suchasne pidrostayuche pokolinnya: pohlyad na problemu*. [ICT in the educational process and modern younger generation view of the problem]. Kyiv.

7. Ratushnyak, O. H., Adler, O. O., Takasyuk, N. M. (2013). *Interaktyvni metody navchannya dlya riznykh pokolin*. [Interactive teaching methods for different generations]. Vinnytsya.

8. *Khto taki «iksy» ta «ihreky» i yak yim porozumitysya z «zetamy»* [Who are «iksy» and

«Igrek2 and how they come to terms with «Zetam»]. Available at: <http://www.pedrada.com.ua/article/1236-qqq-17-m3-15-03-2017-hto-tak-ksi-ta-greki-yak-m-porozumtysya-z-zetami?ustp=W>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПОДІК Іванна Іванівна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту фіскальної політики Університету державної фіскальної служби України.

Наукові інтереси: теорія поколінь, особливості роботи із студентами нового покоління.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PODIK Ivanna Ivanivna – Candidate of Economic Sciences, senior research fellow of the Research Institute for Fiscal Policy University of the State Fiscal Service of Ukraine.

Circle of research interests: theory of generations, features of work with students of the new generation.

Дата надходження рукопису 07. 09. 2017 р.

УДК 378:78]:101

СОБОЛЬ Наталія Віталіївна –

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри

інструментально-виконавської майстерності

Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

e-mail: nsobol@kubg.edu.ua

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У сучасному світі перед вчителем у школі стоїть важливе завдання не просто передати знання учневі, а зацікавити його навчальним процесом, навчити його креативно мислити та самостійно шукати рішення поставлених задач. Але перш ніж вчити дитину, сам вчитель має володіти новими методиками, вміти пристосовуватися до потреб нової школи та суспільства загалом.

Зважаючи на швидкі глобалізаційні процеси у світі, майбутній вчитель музичного мистецтва, який буде працювати з новою генерацією дітей та молоді, повинен сам навчитися творчій гнучкості та толерантності. Мова йде не лише про

толерантність у міжособистісному спілкуванні, у щоденній педагогічній діяльності, але й у мистецькому контексті. Особливо це стосується тлумачення та сприйняття творів сучасного мистецтва, їх співставлення із класичними творами, формування навичок критичного неупередженого мислення та індивідуального естетичного смаку людини, починаючи з самого дитинства.

Тому ми визначаємо необхідність формування у майбутніх учителів музичного мистецтва художньо-творчої толерантності. Вона полягає у тому, що художньо-творчо толерантна людина проявляє зацікавленість до ознайомлення з різними художніми явищами (творами музичного,

образотворчого, декоративно-прикладного, кінематографічного та театрального мистецтв, літератури тощо), пізнання та аналіз художнього замислу творів мистецтва, ознайомлення з різними авторами та їх поціновувачами. Така особистість проявляє повагу та неупередженість до інакших, ніж у неї, естетичних смаків. Вона здатна шляхом обґрунтованої критики співставляти художні явища на основі власного досвіду та кругозору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес формування художньо-творчої толерантності особистості вимагає серйозної методичної підготовки. Вважаємо, що серед дієвих методів реалізації поставленого завдання є використання під час фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва дидактичних ігор. Вони зроблять навчання студентів різноманітним, допоможуть розкрити їх творчий потенціал в індивідуальній та груповій роботі, розширять методичну базу для їх майбутньої педагогічної роботи.

Дослідники визначають, що дидактична гра – «це цілеспрямована організація навчально-ігрової взаємодії викладача і студентів у процесі моделювання ними цілісної структури професійної діяльності майбутнього фахівця» [12, с. 389]. Як зазначає Л. Сергієнко, вона є методом активного навчання студентів вищих навчальних закладів, яка має суттєвий вплив на формування у них знань, професійних якостей, умінь самостійної роботи під час інтенсивної діяльності [10, с. 150].

І. Куліш, провівши глибокий аналіз поняття «гра», прийшла до висновку, що найдоцільніше розглядати її як спосіб організації діяльності особистості. На думку вченої, оскільки методи навчання по своїй суті є упорядкованим комплексом способів досягнення навчальних завдань, тому «дидактична гра – це творча вправа, що використовується у навчально-виховному процесі, вміщує навчальне завдання та в створених штучно умовах, що відтворюють реальну обстановку, забезпечує досягнення конкретної навчальної мети і може розглядатися у групі практичних методів навчання» [4].

У попередніх теоретичних дослідженнях ми вже аналізували та визначали особливості використання ігрової діяльності з метою формування художньо-творчої толерантності студентів [11]. Зокрема, прийшли до висновку, що музичну та ігрову діяльність майбутніх учителів музичного мистецтва поєднує наявність у музичному мистецтві ігрової активності у діяльнісному контексті

(наприклад, виконання музичного твору під час гри на музичному інструменті) та абстрактному (діалог, гра з художніми знаками та образами).

Дослідники (В. Жовтянська [2], Т. Росул [9]) проводять аналогії між ігровою та творчою діяльністю у мистецькій сфері, звертаючи увагу на те, що в їх основі велика частка роботи відводиться саме сприйняттю та відображенню художньої дійсності (інтерпретуванню). Творчість у грі обов'язково регламентується правилами, конкретними умовами, які задаються на самому початку, так і інтерпретація творів мистецтва має поєднувати свободу дій у чітких межах, що виражається в авторських позначках, традиціях виконання, стилістичних особливостях тощо. Якщо не слідувати цим правилам виникає «агресивна інтерпретація» [13], яка, з однієї сторони, вказує на творчу самостійність мислення виконавця, але, з іншої сторони, неприйнятно з огляду на необхідність прояву художньо-творчої толерантності особистості до художнього твору.

Оскільки, за нашим переконанням, художньо-творча толерантність не може бути нав'язана людині, а повинна стати індивідуальним надбанням кожного, гра може слугувати формою як прояву власної позиції, так і інструментом формування толерантних поглядів особистості у сфері мистецтва.

Мета статті полягала в обґрунтуванні низки дидактичних ігор, які слугують ефективним методом формування художньо-творчої толерантності у майбутніх учителів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. У контексті проведення дисертаційного дослідження з метою формування художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музичного мистецтва нами було розроблено низку дидактичних ігор. Зокрема, ми пропонуємо десять ігор, які включають у себе творчі проблемно-пошукові завдання для розвитку мистецтвознавчого та музикознавчого кругозору студентів, креативності, навичок критичного мислення та сприяння методичній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва для їх практичної роботи з дітьми. Дидактичні ігри були розроблені та адаптовані для студентів на основі особистого досвіду автора статті у процесі вивчення креативних підходів до навчання музики [3; 5; 6; 7; 14].

Перша гра «*Озвучування картин*» пропонується з метою створити студентам умови для розвитку креативності, надати

поле для музичної творчості; навчити майбутніх учителів музичного мистецтва проводити аналогії між різними видами мистецтва (зокрема, музичне та образотворче), шукати взаємозв'язок між засобами художньої виразності. *Роздатковий матеріал та обладнання:* фортепіано, дитячі музичні інструменти, репродукції картин.

Хід гри: Всіх студентів поділяють на дві групи. Кожній групі видається набір дитячих музичних інструментів. Викладач виводить на проєктор репродукції картин художників різних стилів та жанрів, серед яких мають бути присутні роботи сучасних авторів. Завдання студентів полягає у створенні музичного супроводу, який би найкраще підходив для даної картини. Спільна творча діяльність студентів носить імпровізаційний характер та не передбачає попередньої репетиційної роботи. Можна використовувати фортепіано та вокал для створення музичної партитури картини.

Друга гра «Візуалізація музики» спрямована на формування у студентів навички читання нотного тексту музичних творів сучасних композиторів; шляхом отримання досвіду створення власних партитур студенти зможуть відчувати та зрозуміти особливості побудови та відображення звучання сучасної музики. *Роздатковий матеріал:* папір, ручки, олівці, фломастери, маркери.

Хід гри: Студентам пропонується прослухати фрагменти музичних творів різних жанрів, у тому числі і музику сучасних композиторів. Учасникам гри дається завдання під час прослуховування візуально зобразити партитуру твору за допомогою абстрактних орнаментів, ліній, геометричних фігур тощо. За бажанням, студенти можуть обирати різні кольори, що, на їх думку, найкраще передають зміст музики. Після виконання завдання викладач робить виставку робіт, де автори «партитур» відповідають на питання присутніх та пояснюють свої емоції та переданий художній задум.

Третя гра «Етюд (Зіграй музику рухами)» покликана розвинути у студентів креативне мислення; навчити майбутніх учителів музичного мистецтва інтерпретувати художню ідею твору мистецтва різними способами та засобами, використовуючи набуті раніше знання із музично-теоретичних дисциплін; розвинути впевненість у самовираженні особистості через власну творчість.

Хід гри: Кожному студенту по черзі дається завдання прослухати програмний музичний твір і представити його назву

іншим учасникам гри лише за допомогою рухів. Характер рухів та зміст етюду має відповідати характеру та змісту музики. Після того, як учасники вгадали, який твір показує студент, викладач дає усім прослухати музику. Після прослуховування відбувається рефлексія проведеної творчої роботи.

Четверта гра «Захист і обвинувачення» має за мету сформувати у майбутніх учителів музичного мистецтва уміння формулювати та аргументувати власну точку зору, знаходити позитивні та негативні сторони з різних аспектів існування художніх явищ.

Хід гри: Всіх студентів поділяють на дві групи. На обговорення виносяться один музичний твір сучасного композитора, який вони попередньо прослуховують у якісному виконанні (аудіо- або відеозапис). Одній групі студентів дається завдання надати критичну оцінку твору, вказати на слабкі сторони, проблеми інтерпретування чи естетичної недосконалості. Інша група студентів повинна висвітлити позитивні сторони художнього втілення твору, переконати опонентів у його естетичній значимості, підкреслити майстерність композитора та імпровізатора тощо. Для зручності проведення диспутів, ми пропонуємо користуватися методом креативного мислення «Шість капелюхів мислення» [1; 8].

П'ята гра «Музика в словах» має сформувати у майбутніх учителів музичного мистецтва уміння аналізувати нотний текст за його семіотичними особливостями, формою, засобами виразності тощо, розвивати внутрішній слух та уміння читати ноти з листа, розвинути словниковий запас майбутніх учителів музичного мистецтва.

Хід гри: Усіх студентів поділяють на малі групи (3-4 особи) та дають завдання переглянути нотні партитури творів різних композиторів, серед яких мають бути і партитури сучасних авторів. Після візуального ознайомлення з текстом студенти мають охарактеризувати його за допомогою написання переліку прикметників, які б, на думку студентів, найкраще охарактеризували побачений нотний текст. Після виконання завдання, кожна група презентує свій список слів до кожного твору, а потім викладач ставить завдання прослухати ці твори. Наприкінці вправи всі студенти вибирають список слів, який найповніше розкриває характер почутої музики.

«Музична подорож» – шоста гра, мета якої полягає у створенні умов для формування у студентів образного мислення, уміння сконцентруватися на деталях та

досягати творчого задуму у визначених межах, користуючись обмеженою кількістю засобів виразності. Це допоможе майбутнім учителям музичного мистецтва краще розуміти значення деталей у творах сучасних авторів.

Хід гри: Всіх студентів поділяють на малі групи (3-4 особи). Кожна група методом випадкового вибору отримує завдання придумати і презентувати історію на різну тематику (наприклад, «Подорож до Амазонки», «У зоопарку», «У бібліотеці» тощо), використовуючи для цього лише чітко визначені засоби – лише звуки, лише предмети трикутної форми, лише предмети червоного кольору тощо. Кожна група може вибрати форму презентації за власним бажанням (інсценування, написання есе, створення малюнка тощо).

Метою сьомої гри «*Мій музичний інструмент*» є формування у студентів умінь творчо виходити із проблемних ситуацій; навчити працювати у команді та об'єднуватися задля досягнення творчого результату. *Роздатковий матеріал:* природні матеріали (каміння, листя, каштани, дерев'яні палички, зерно тощо), пластикові коробочки, пляшки, кришки, дрот, папір, пакети, олівці, резинки тощо.

Хід гри: Всіх студентів поділяють на групи (4-5 особи). На столі викладач розкладає різні предмети і потім усім учасникам гри пропонується вибрати один будь-який предмет. Коли всі визначилися з вибором та повернулися на свої місця, викладач дає завдання – кожна група студентів має створити та презентувати аудиторії свій музичний інструмент, використовуючи всі предмети, які наявні всередині групи.

Восьма гра «*Ерудит*» актуалізує знання студентів із культурології та історії мистецтва (історії музики); розширює кругозір майбутніх учителів музичного мистецтва; навчає їх робити паралелі із культурними феноменами минулого і сучасності та їх відображення у мистецтві.

Хід гри: Всіх студентів поділяють на малі групи (3-4 особи). Кожній групі дається завдання за короткий проміжок часу (3 хвилини) згадати якомога більше творів однієї тематики. Перелік усіх тем на вибір студентів наводиться на дошці (наприклад, «Древньогрецькі міфи», «Казки», «Україна», «Тварини», «Нерозділене кохання» тощо). Виграє та команда, яка назве найбільшу кількість творів.

Гра «*Три слова*» повинна слугувати розвитку у майбутніх учителів музичного мистецтва умінь стисло формулювати свою

думку, аналізувати художній задум композитора та вербально інтерпретувати його.

Хід гри: Студентам дається завдання уважно прослухати фрагмент музичного твору та після прослуховування передати основний зміст почутого, який, на їх думку, композитор заклав у твір. Важливим елементом гри є те, що описати художню ідею твору потрібно за допомогою трьох слів – іменника, дієслова та прикметника. Завдання виконується та презентується індивідуально кожним учасником.

Остання десята гра «*Критичне есе*» має за мету розвинути у студентів уміння давати неупереджену оцінку художньому (музичному) твору, презентувати свою точку зору та відстоювати її; навчити сприймати критику власних художніх вподобань та знаходити «естетичний компроміс».

Хід гри: Перед початком вправи, викладач просить студентів написати на аркуші паперу свою улюблену музичну композицію (інструментальний чи вокальний твір), вказавши автора та назву твору. Записки збирають в одному місці, перемішують та кожен вибирає записку для себе. Після цього студентам дається завдання написати есе, в якому потрібно охарактеризувати твір, який зазначено на аркуші, не називаючи сам твір. Кожне речення в есе має починатися за однією схемою: «*Це сучасний/класичний ... твір*»; «*Цей твір про...*»; «*Він (описати характер твору)...*»; «*Його найчастіше виконують...*»; «*Кожного разу, коли я чую цей твір, я...*»; «*Цінність твору полягає у...*»; «*Однак, на мою думку, він...*»; «*Отже, цей твір...*». Після написання есе кожен зачитує його і всі студенти намагаються назвати, про який твір йде мова і наскільки опис відповідає основній ідеї твору. В кінці, той, чий це улюблений твір і хто написав його назву у записці, визначає, рецензія на твір була дана повна, чи якісь художні сторони залишилися без уваги.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, розроблені нами десять дидактичних ігор спрямовані на формування у студентів художньо-творчої толерантності через: 1) творчий аналіз та інтерпретацію художнього образу творів класичного та сучасного мистецтва; 2) створення власного художнього продукту у контексті поставлених умов; 3) розвиток мистецтвознавчої та культурологічної ерудиції та кругозору; 4) створення зв'язків між різними видами мистецтв; 5) формування слухацького та виконавського досвіду; 6) сприйняття інтерпретації творів іншими студентами, їх аналізу, обговорення,

обґрунтованої критики; 7) поєднання елементів індивідуальної та групової роботи.

Описані у даній статті ігри розраховані на студентів, які вже мали досвід музично-виконавської діяльності, знайомі з історією музики, мистецтвознавчою та музикознавчою термінологією, мають слухацький досвід. У подальшому, ми плануємо доопрацювати існуючі ігри; розробити нові, які були б цікавими студентам з різним рівнем підготовки; адаптувати (розробити) низку ігор для використання їх майбутніми учителями музичного мистецтва у своїй роботі саме зі школярами.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Боно Э. Шесть шляп мышления / Э. Боно. – СПб.: Питер Паблшинг, 1997. – 256 с.
2. Жовтянська В. В. Мистецтво гри і гра в мистецтві / В. В. Жовтянська // Сучасні проблеми художньої освіти в Україні: зб. наук. пр. / НАМ України. Ін-т проблем суч. мист-ва; редкол.: В.Д. Сидоренко (голова), І. Д. Безгін, Г. І. Веселовська та ін. — К.: Муз. Україна, 2010. — Вип. 6: Творчість та новітні техно логіч ні аспекти мистецької освіти в Україні. — С. 59–70.
3. Завалко К. В. Основи орф-педагогіки: навчально-методичний посібник / К. В. Завалко, С. В. Фір. — Черкаси: Друкарня «Черкаський ЦНП», 2013. – 162 с.
4. Куліш І. М. Дидактична гра як засіб активізації навчальної діяльності студентів університету: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.09 / І. М. Куліш. - К.: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2003. – 20 с.
5. Куришев Є. В. Теорія та практика музично-естетичного виховання за системою К. Орфа: навч. посібник. Ч. 1 / Є. В. Куришев, Л. В. Куришева. – К.: ІСДОУ, 1994. – 72 с.
6. Куришев Є. В. Теорія та практика музично-естетичного виховання за системою К. Орфа: навч. посібник, вправи. Ч. 2 / Є. В. Куришев, Л. В. Куришева. – К.: ІСДОУ, 1994. – 174 с.
7. Лобач О. О. Музично-дидактичні ігри в школі: Методичні рекомендації / О. О. Лобач. – Полтава: Видавництво Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, 2004. – 70 с.
8. Реброва О. Є. Методи формування художньо-ментального досвіду вчителя музичного мистецтва в процесі фортепіанного навчання / О. Є. Реброва // Педагогічна освіта: теорія і практика. – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2012. – Вип. 12. – С. 402–407.
9. Росул Т. І. Гра як культурна домінанта музичного мистецтва (у дзеркалі рефлексії Й. Хейзінга) / Т. І. Росул // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2011. – Вип. 47. – С. 24–31.
10. Сергієнко Л. В. Дидактична гра як метод активного навчання предметів філологічного циклу в педагогічному коледжі / Л. В. Сергієнко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2009. – Вип. 167 – С. 149–156.
11. Соболю Н. В. Ігрова діяльність як чинник формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики / Н. В. Соболю //

Духовність особистості в системі мистецької освіти: зб. пр. наук. шк. д-ра пед. наук, проф. О. М. Олексюк. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. – С. 75–82.

12. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посібн. / Т. І. Туркот. – К.: Кондор, 2011. – 628 с.

13. Eco U. Interpretation and Overinterpretation: World, History, Texts / U. Eco // Tanner Lectures in Human Values. – Cambridge University Press, 1992. – P. 143202.

14. Goodkin D. Play, sing & dance: an introduction to Orff Schulwerk / D. Goodkin. – Schott, 2004. – 199 p.

REFERENCES

1. Bono, E. (1997). *Shest shlyap myshlenyya*. [Six hats of thinking]. SPb.: Pyter Pablyshynh.
2. Zhovstyanska, V. (2010). *Mystectvo hry i hra v mystectvi*. [The art of games and games in the art]. *Suchasni problemy hudozhnoyi osvity v Ukraini: Tvorchist' ta novitni tehnolohichni aspekty mysteckoyi osvity v Ukraini*, 6, 59-70.
3. Zavalco, K., Fir, S. (2013). *Osnovy Orff-pedahohiky: navchalno-metodychnyj posibnyk*. [The basics of Orff-pedagogy: The Study Guide]. Cherkasy: Cherkaskyj CNP
4. Kulish, I. (2003). *Dydaktychna hra yak zasib aktyvizaciyi navchalnoyi diyalnosti studentiv universytetu*. [Didactic game as means of teaching process activation of university students]. K.: Nac. ped. un-t im. M.P.Drahomanova.
5. Kuryshchev, Ye., Kuryshcheva, L. (1994). *Teoriya ta praktyka muzychno-estetychnoho vyhovannya za systemoyu K. Orfa: navch. posibnyk. Ch. 1*. [Theory and practice of aesthetic education by the methods of C. Orff: The Study Guidance. Part 1]. K.: ISDOU.
6. Kuryshchev, Ye., Kuryshcheva, L. (1994). *Teoriya ta praktyka muzychno-estetychnoho vyhovannya za systemoyu K. Orfa: navch. posibnyk vpravy. Ch. 2*. [Theory and Practice of Aesthetic Education by the Methods of C. Orff: The Study Guidance and Exercises. Part 2]. K.: ISDOU.
7. Lobach, O. (2004). *Muzychno-dydaktychni ihry v shkoli: Metodychni rekomendaciyi*. [The music didactic games at school: guidelines for educators]. Poltava: Vydavnytvo Poltavskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni V.H.Korolenka.
8. Rebrova, O. (2012). *Metody formuvannya hudozhno-mentalnoho dosvidu vchytelya muzychnoho mystectva v procesi fortepiannoho navchannya*. [The methods of music teachers' artistic mental experience formation in the process of Piano Teaching]. Odessa.
9. Rosul, T. (2011). *Hra yak kulturna dominanta muzychnoho mystectva (u dzerkali refleksiyi J. Hejziny)*. [Game as a cultural dominant of music art (reflection of J. Heizinga)]. Zaporizhya.
10. Serhiyenko, L. (2009). *Dydaktychna hra yak metod aktyvnoho navchannya predmetiv filolohichnoho cyklu v pedahohichnomu koledzhi*. [Didactic game as a method of active education of philological disciplines in pedagogical college]. Kyiv.
11. Sobol, N. (2015). *Ihrova diyalnist yak chynnyk formuvannya hudozhno-tvorchoyi tolerantnosti majbutnoho vchytelya muzyky*. [The game activities as a formation factor of future music teacher's artistic tolerance]. Kyiv.

12. Turkot, T. (2011). *Pedahohika vyshhoi shkoly: navch. posibn.* [The pedagogy of High School: The Study Guidance]. K.: Kondor.

13. Eco, U. (1992). Interpretation and Overinterpretation: World, History, Texts. *Tanner Lectures in Human Values* (pp.143-202). Cambridge University Press.

14. Goodkin, D. (2004). *Play, sing & dance: an introduction to Orff Schulwerk.* New York: Schott.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

СОБОЛЬ Наталія Віталіївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: формування художньо-творчої толерантності студентів, підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва, методика навчання гри на фортепіано, сучасне мистецтво.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SOBOL Nataliia Vitaliivna – PhD in Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Instrumental and Performing Skills, Institute of Arts, Borys Grinchenko Kyiv University.

Circle of research interests: formation of artistic tolerance of students, training of future music teachers, methods of piano teaching, modern art.

Дата надходження рукопису 07. 09. 2017 р.

УДК 378.22:378.4(477) «.../1917»

ТАМОЖСЬКА Ірина Володимирівна –

кандидат педагогічних наук,

викладач української мови та літератури

Харківського державного автотранспортного коледжу

e-mail: itamozska@ukr.net

РОЛЬ ПРИВАТ-ДОЦЕНТУРИ В НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДОРОБКУ ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ПЕРІОД 1901–1917 рр.

(з досвіду медичного факультету)

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Важливо вміти визначити в минулому передумови змін сучасної вітчизняної освіти, а також скористатися кращими історико-педагогічними здобутками задля запобігання повторення допущених помилок. Висвітлення процесу запровадження в університетське життя другої половини XIX – початку XX століття системи приват-доцентури дасть можливість зробити висновок про життєздатність цього інституту. Природно при цьому врахувати сучасні реалії в оновленні професорсько-викладацького складу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості науково-педагогічної діяльності приват-доцентів вітчизняних університетів другої половини XIX – початку XX століття досліджували М. В. Грибовський, І. С. Даценко, О. Іваненко, С. М. Куліш, І. В. Пискунов, Т. М. Попова, Г. О. Шарібжанова та інші вчені. В історико-педагогічних працях дослідників висвітлені питання процедури зайняття посади приват-доцента, законодавчого забезпечення роботи приват-доцентів, статусу приват-доцентів у різних університетах і взаємини із професурою, кількісного складу приват-доцентів, влаштування поїздок для приват-доцентів за кордон з метою підвищення їхнього професійного рівня.

Мета статті – висвітлити досвід науково-педагогічної діяльності приват-доцентів Харківського університету на медичному факультеті в період 1902 – 1917 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку 1901 р. науково-педагогічний склад Харківського університету був таким: 51 приват-доцент, 60 професорів, 6 виконуючих обов'язки і 3 понадштатних екстраординарних професорів. На 12 вакантних кафедрах вели заняття 11 приват-доцентів та 2 професори [11]. Протягом 1901–1917 рр. на кафедрі хімії було зараховано 10 приват-доцентів, а саме: М. О. Валяшко, Ф. П. Голєв, В. А. Дибський, Ю.-Г. В. Коршун, І. А. Красуський, П. П. Лащеников, Г. І. Петренко, Г. Ю. Тимофєєв, К. В. Харічков, Є. С. Хотинський.

На кафедрі патологічної анатомії Харківського університету надали заяви приват-доценти, які претендували на посади, а саме: М. Ф. Виноградов (Санкт-Петербурзький жіночий медичний інститут), М. Ф. Мельников-Разведенков (Московський університет), О. І. Мойсєєв і Ф. Я. Чистович (Військово-медична академія). 26 жовтня 1901 р. на засіданні вченої ради 19 білих кульок одержав М. Ф. Мельников-Разведенков. Проти його затвердження виступив професор Л. В. Орлов, заявивши, що їм невідомо про якість проведення ним